

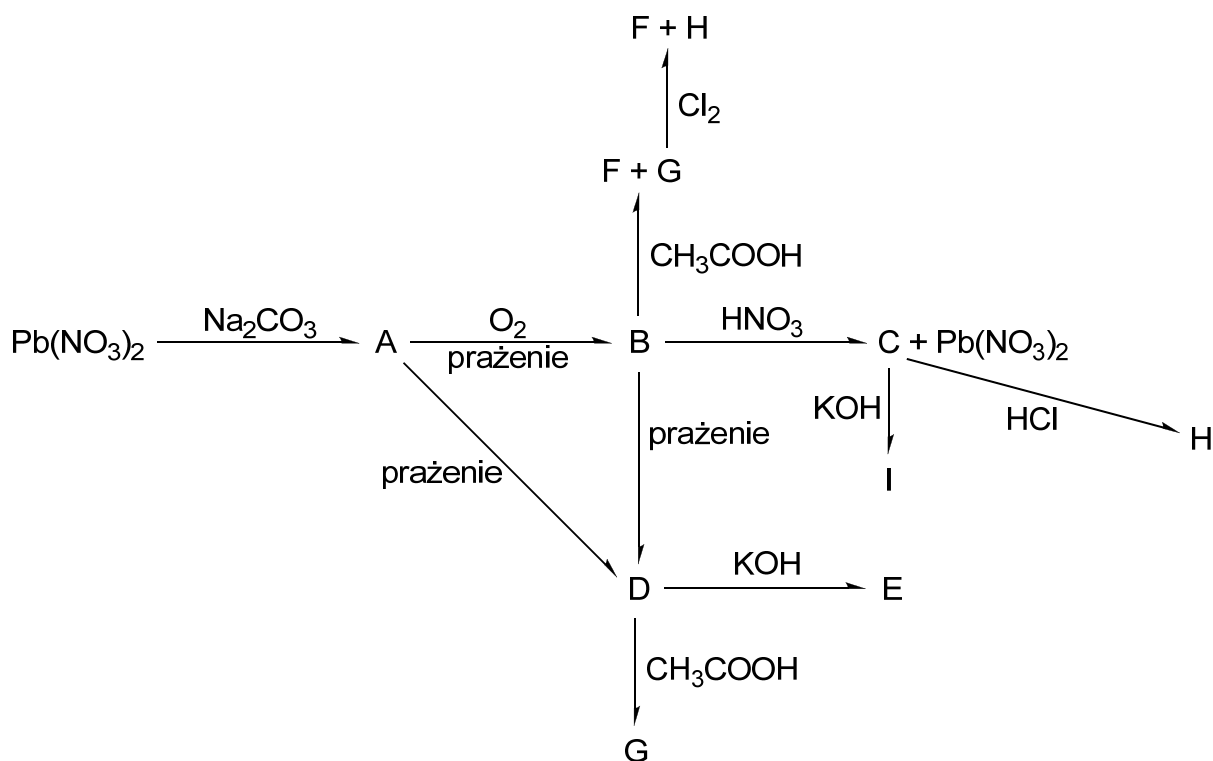

XXII Konkurs Chemiczny dla Uczniów Szkół Ponadgimnazjalnych

Etap II

Zadanie 1

Związki A-I zawierają ołów (na schemacie pominięto produkty nie zawierające tego pierwiastka). Wszystkie reakcje (poza prażeniem) zachodzą w środowisku wodnym lub w obecności wody. Ustal wzory sumaryczne i podaj nazwy systematyczne związków A-I. Zapisz równania reakcji zaznaczonych na schemacie.

- Związek A to bezpostaciowy, bezbarwny, nierozpuszczalny w wodzie proszek.
- Związek B ma postać pomarańczowo-czerwonego, nierozpuszczalnego w wodzie proszku, zawierającego 90,7% ołowiu i 9,3% tlenu.
- Związek C to brunatny, nierozpuszczalny w wodzie proszek o masie molowej $239,2 \text{ g} \times \text{mol}^{-1}$. Ma właściwości utleniające oraz charakter amfoteryczny (z wyraźną przewagą właściwości kwasowych).
- Związek D ma postać żółtego, nierozpuszczalnego w wodzie proszku.
- Związki E, F, G i I są bezbarwnymi substancjami rozpuszczalnymi w wodzie, łatwo ulegającymi hydrolizie (w szczególności związek F).
- Związek H jest białą, słabo rozpuszczalną w wodzie substancją.

Zadanie 2

Tryt jest izotopem β promieniotwórczym o czasie połowicznego zaniku wynoszącym 12,33 lat. Znajduje zastosowanie jako znacznik izotopowy w badaniach chemicznych i biochemicznych, w datowaniu oraz w radioizotopowych źródłach światła. Tzw. *tritium vials* mają postać wypełnionych trytem rurek szklanych, o wewnętrznych ściankach pokrytych luminoforem (np.: aktywowanym siarczkiem cynku). Stosuje się je w zegarkach, celownikach, breloczkach, oznakowaniu ewakuacyjnym etc. Początkowa ilość trytu w rurce wynosiła 67 GBq (1 Bq odpowiada zawartości substancji promieniotwórczej, wykazującej 1 rozpad w ciągu 1 s). Oblicz ile moli trytu znajdowało się początkowo w źródle światła. Zapisz równanie rozpadu jądra trytu.

Zadanie 3

Sześciowodny azotan(V) kobaltu(II) tworzy silnie higroskopijne, ciemnoróżowe kryształy. Przechowywany w nieuszczelnym pojemniku rozpuszcza się w pochłanianej wodzie, tworząc różowoczerwoną ciecz. W laboratorium znajdował się niedomknięty słoik, zawierający 400 g sześciowodnego azotanu(V) kobaltu(II). Po pewnym czasie stwierdzono, że zamiast kryształów w naczyniu znajduje się syropowata ciecz. W celu ustalenia stężenia pobrano 1,00 g roztworu, rozcieńczono wodą i dodano nadmiar wodorofosforanu(V) amonu. Wytrącony osad jednowodnego fosforanu(V) kobaltu(II) i amonu (jednowodnego fosforanu(V) kobaltowo-amonowego) wysuszono i wyprażono, uzyskując 0,3345 g difosforanu(V) kobaltu(II) (pirofosforanu(V) kobaltu(II)). Kwas difosforowy(V) ma wzór $H_4P_2O_7$.

- Oblicz, ile wody pochłonęła substancja znajdująca się w niezamkniętym słoiku.
- Zapisz równania reakcji, o których mowa w treści zadania.

Zadanie 4

Do roztworu fenolu dodano równomolową ilość wodorotlenku sodu oraz bromek allilu (3-bromopropen). Po reakcji wydzielono produkt **A** o składzie 80,56% C, 7,51% H i 11,92% O. Po ogrzaniu produktu do około 200°C otrzymano związek **B**, będący izomerem związku **A**. Stwierdzono, że 1,0000 g związku **B** reaguje z 0,4183 g wodorotlenku potasu. 1 mol związku **B** reaguje w ciemności z 1 molem Br_2 , tworząc dibromopochodną **C**, będącą mieszaniną dwóch enancjomerów. W wyniku łagodnego uwodornienia **B** powstaje związek **D** o masie molowej $136,1 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1}$. Nitrowanie **D** prowadzi do powstania mieszaniny czterech mononitropochodnych, przy czym dwa izomery (**E** i **F**) powstają w zdecydowanej przewadze. Związek **E** ma intensywne, żółtopomarańczowe zabarwienie, związek **F** jest białokremowy.

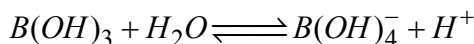
- Narysuj wzory związków **A-F**.
- Która z izomerycznych nitropochodnych, **E** czy **F**, będzie miała niższą temperaturę topnienia. Uzasadnij odpowiedź.
- Narysuj enancjomery związku **C**, określ ich konfigurację absolutną.
- Zaproponuj syntezę 3-bromopropenu z substancji nieorganicznych.

Zadanie 5

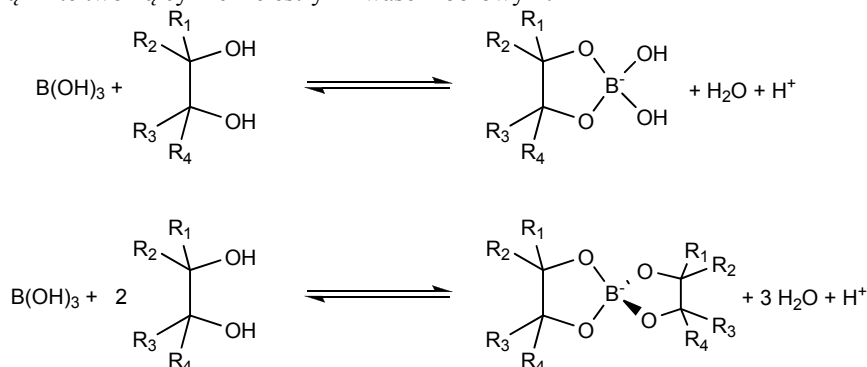
W ostatnich latach przepisy mające na celu zwiększenie oszczędności energii elektrycznej zabroniły stosowania klasycznych, inkandescencyjnych (żarowych) źródeł światła. W zamian zalecono używanie szeregu energooszczędnych rozwiązań, a wśród nich również świetlówek jarzeniowych. Urządzenie takie zbudowane jest z rurki szklanej pokrytej od wewnątrz luminoforem i wypełnionej mieszaniną par rtęci i argonu pod zmniejszonym ciśnieniem. W celu oznaczenia zawartości rtęci w świetlówce dokonano otwarcia komory jarzeniowej w kontrolowanych warunkach rozpuszczając rtęć w 10 cm^3 rozcieńzonego kwasu azotowego(V). Otrzymany roztwór miareczkowano mianowanym roztworem chlorku sodu zużywając $13,4 \text{ cm}^3$ titranta. Oblicz zawartość rtęci w badanym urządzeniu, jeżeli roztwór miareczkujący otrzymano poprzez rozpuszczenie $0,4353 \text{ g}$ odczynnika w 1 dm^3 wody. Zapisz równania reakcji, o których mowa w zadaniu, a wynik obliczeń wyraż w mg.

Zadanie 6

Kwas borowy jest bardzo słabym kwasem. W roztworach wodnych nie zachowuje się jak kwas Brønsteda (nie jest donorem jonu H^+), lecz jak kwas Lewisa (jest akceptorem jonów OH^-). Wykładnik stałej równowagi reakcji:

wynosi $pK_a = 9,24$. Zastosowanie zwykłego miareczkowania alkacymetrycznego (reakcji próbki z roztworem zasady o znanym stężeniu, wobec wskaźnika) w celu oznaczenia zawartości kwasu borowego w roztworach wodnych jest utrudnione, ze względu na tendencję do tworzenia anionów polimerycznych oraz niewielką zmianę pH w okolicy punktu równoważnikowego miareczkowania. Dlatego, przy oznaczaniu kwasu borowego metodą miareczkową, do próbki dodaje się 20-krotny nadmiar alkoholu poliwdorotlenowego (na przykład gliceryny lub mannitolu). Związki te tworzą cykliczne estry z kwasem borowym:

W konsekwencji tych reakcji kwas borowy obecny w próbce zachowuje się podczas miareczkowania jak jednoprotonowy kwas o pK_a wynoszącym 4,20. Oblicz pH wodnego roztworu kwasu borowego o stężeniu 0,1 M oraz roztworu zawierającego 0,1 mola kwasu borowego oraz 2 mole gliceryny w 1 dm³.

Zadanie 7

Chromowanie jest jednym z szeroko stosowanych procesów galwanicznych wykorzystywanych do wytwarzania na elementach stalowych, i nie tylko, powłok o właściwościach antykorozyjnych, antyściernych, chroniących przed uszkodzeniami mechanicznymi itp. Proces chromowania elementów stalowych prowadzi się najczęściej metodami elektrolitycznymi umieszczając dany element w elektrolizerze zawierającym kąpiel chromującą, stanowiącą roztwór tlenku chromu(VI) ($c \approx 2$ M) w kwasie siarkowym(VI) ($c \approx 0,02$ M). Anodą jest elektroda wykonana z metalicznego chromu, natomiast katodą - powlekany element. Proces elektrolizy prowadzi się w różnych warunkach natężenia prądu, co znacząco wpływa na jakość uzyskanej powłoki. Oblicz wydajność procesu chromowania elektrolitycznego blachy stalowej o masie 10,0000 g, prowadzonego w czasie 20 minut przy natężeniu prądu wynoszącym 5 A, jeżeli masa pokrywanego elementu po zakończeniu procesu wynosiła 10,3772 g.

Punktacja:

Zadanie 1	40 pkt.	Uwaga: w pierwotnej wersji podano błędną ilość punktów za Zadanie 1 (38 pkt.)
Zadanie 2	25 pkt.	
Zadanie 3	14 pkt.	
Zadanie 4	33 pkt.	
Zadanie 5	14 pkt.	
Zadanie 6	15 pkt.	
Zadanie 7	15 pkt.	
Łącznie	156 pkt.	

Czas trwania zawodów: 180 min.

UWAGA: Masy atomowe należy zaokrąglić do pierwszego miejsca po przecinku!

H 1,008																	He 4,003
Li 6,941	Be 9,012											B 10,811	C 12,011	N 14,067	O 15,999	F 18,998	Ne 20,180
Na 22,990	Mg 24,305											Al 26,982	Si 28,086	P 30,974	S 32,066	Cl 35,453	Ar 39,948
K 39,098	Ca 40,078	Sc 44,956	Ti 47,867	V 50,941	Cr 51,996	Mn 54,938	Fe 55,845	Co 58,933	Ni 58,693	Cu 63,546	Zn 65,39	Ga 69,723	Ge 72,61	As 74,922	Se 78,96	Br 79,904	Kr 83,80
Rb 85,468	Sr 87,62	Y 88,906	Zr 91,224	Nb 92,906	Mo 95,94	Tc 98,906	Ru 101,07	Rh 102,905	Pd 106,42	Ag 107,868	Cd 112,411	In 114,818	Sn 118,710	Sb 121,760	Te 127,60	I 126,904	Xe 131,29
Cs 132,905	Ba 137,327	La 138,906	Hf 178,49	Ta 180,948	W 183,84	Re 186,207	Os 190,23	Ir 192,217	Pt 195,078	Au 196,967	Hg 200,59	Tl 204,383	Pb 207,2	Bi 208,980	Po 208,982	At 209,987	Rn 222,018
Fr 223,020	Ra 226,025	Ac 227,028															

Lantanowce

Ce 140,116	Pr 140,908	Nd 144,24	Pm 146,915	Sm 150,36	Eu 151,964	Gd 157,25	Tb 158,925	Dy 162,50	Ho 164,930	Er 167,26	Tm 168,934	Yb 173,04	Lu 174,967
Th 232,038	Pa 231,036	U 238,029	Np 237,048	Pu 244,064	Am 243,061	Cm 247,070	Bk 247,070	Cf 251,080	Es 252,083	Fm 257,095	Md 258,098	No 259,101	Lr 260,105

Aktynowce

TABELA ROZPUSZCZALNOŚCI

	NO_2^-	NO_3^-	Cl^-	Br^-	I^-	F^-	CN^-	SCN^-	S^{2-}	CH_3COO^-	OH^-	CO_3^{2-}	$(\text{COO})_2^{2-}$	SO_4^{2-}	CrO_4^{2-}	PO_4^{3-}	$\text{Fe}(\text{CN})_6^{3-}$	$\text{Fe}(\text{CN})_6^{4-}$
Na^+																		
K^+																		
NH_4^+																		
Mg^{2+}						C					B	B				B	A	
Ca^{2+}						D					A	B	C	A	A	B	C	
Ba^{2+}						D	A					B	B	D	C	B		A
Al^{3+}	H					A	H		H	H	B	H				C		
Cr^{3+}	H						H		H	H	B	H	A		B	C		
Zn^{2+}							B		C		B	B	B			B	B	B
Mn^{2+}							B		B		B	B	A			B	D	B
Co^{2+}							B		C		B	B	B		B	B	D	D
Fe^{2+}							B		B		B	B	B			B	D	D
Fe^{3+}	H						B		B	H	B	H	B			C		D
Ag^+	A		D	D	D		B	B	C	A	B	B	B	A	C	B	D	D
Pb^{2+}			A	C	C	B	B	A	C		B	B	B	B	B	B	A	B
Hg_2^{2+}	A		D	D	D		B	B	C	A	B	B	B	A	B	B		
Hg^{2+}			A	A	D				D		B	B	B		C	B	D	
Cu^{2+}						B	B	B	C		B	B	B			B		D
Bi^{3+}	H		H	H	B				C	H	B	H	B	H	B	C	D	D
Cd^{2+}							B	A	C		B	B	B		B	B	B	B
Sn^{2+}	H					B			B		B	B	B		B	B	D	D

A – trudno rozpuszczalny w wodzie

B – nierozpuszczalny w wodzie, rozpuszczalny w kwasach organicznych i nieorganicznych

C – nierozpuszczalny w wodzie i kwasach organicznych, rozpuszczalny w kwasach nieorganicznych

D – nierozpuszczalny w wodzie i kwasach

H – związek ulega hydrolizie

brak oznaczenia oznacza dobrą rozpuszczalność